

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ	9
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником	9
1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником	16
1.3. Кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником	53
Висновки до розділу 1	63
РОЗДІЛ 2 ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ	67
2.1. Об'єктивні ознаки ненадання допомоги хворому медичним працівником	67
2.2. Суб'єктивні ознаки ненадання допомоги хворому медичним працівником	128
Висновки до розділу 2	150

РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЙОГО ВЧИНЕННЯ	155
3.1. Відмежування ненадання допомоги хворому медичним працівником від суміжних злочинів	155
3.2. Покарання за ненадання допомоги хворому медичним працівником	172
Висновки до розділу 3	189
ВИСНОВКИ	191
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	195

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні в державі гостро постала проблема якості надання медичних послуг співробітниками відповідних установ України під час здійснення ними своїх професійних обов'язків. Це, з одного боку, свідчить про падіння рівня професійної майстерності медичних працівників, а з іншого – про нівелювання престижу професії та легковажний розрахунок на уникнення відповідальності. Існує нагальна потреба в реагуванні державних органів на цю негативну тенденцію. Наразі в ст. 139 КК України «Ненадання допомоги хворому медичним працівником» на законодавчому рівні закріплено кримінальну відповідальність медичних працівників за ненадане ставлення до виконання своїх професійних обов'язків.

На сучасному етапі розвитку України, зважаючи на складну соціально-економічну ситуацію та низький рівень життя населення, у структурі злочинів проти життя та здоров'я особи ненадання допомоги хворому медичним працівником за ступенем суспільної небезпеки посідає важливе місце. Згідно зі статистичними даними МВС України та ГПУ, кількість випадків щодо ненадання допомоги хворому медичним працівником протягом 15 років змінювалася. Зокрема, за останні роки прослідковується тенденція на їх збільшення (якщо упродовж 2003–2012 рр. виявлено лише 11 відповідних фактів та вже у 2017 р. – 36) [70; 71]. Водночас існують обставини, що штучно впливають на низький рівень реєстрації ненадання допомоги хворому медичним працівником

як злочину (зокрема, латентність, приховування та перекручення статистичної звітності, помилки при кваліфікації, складність доказування тощо).

Теоретичним підґрунтям дисертації стали праці Ю. В. Александрова, П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, Я. М. Брайніна, Р. В. Вереші, П. А. Вороб'я, В. О. Глушкова, Н. О. Гуторової, І. А. Вартилицької, О. М. Джужі, О. О. Дудорова, О. О. Кваші, Т. В. Кірпіченка, Е. М. Кісілюка, М. Й. Коржанського, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, В. В. Кузнецова, Н. Ф. Кузнецової, В. М. Куца, Є. В. Лащука, П. С. Матишевського, О. В. Микитчика, В. А. Мисливого, П. П. Михайленка, М. І. Мельника, А. А. Музики, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, М. І. Панова, А. В. Савченка, В. В. Сташиса, М. С. Таганцева, С. А. Тарарухіна, В. Я. Тація, А. Н. Трайніна, Г. О. Усатого, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, В. І. Шакуна, В. В. Чернея, С. С. Яценка та ін.

Однією з головних причин ситуації, що склалася стосовно даного виду злочину, є відсутність належного теоретичного дослідження питань кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником. Попри те, що ґрунтовні теоретичні розробки кримінальної відповідальності за злочини проти життя та здоров'я, зокрема й ненадання допомоги хворому медичним працівником, здійснювали вчені-правники В. І. Акопов, Н. П. Аржанов, В. В. Бабаніна, Ф. Ю. Бердичевський, О. Г. Блінов, В. О. Глушков, І. В. Івшин, М. І. Ковальов, А. І. Коробеев, А. Н. Красіков, І. Ф. Крилов, В. К. Кудрявцев, Є. В. Лащук, С. М. Левенсон, О. О. Мавед, В. Г. Макашвілі, Н. С. Малєїн, М. Н. Малєїна, Н. В. Мірошниченко, Я. О. Миц, С. П. Мокринський, А. А. Мохов, І. О. Нікітіна, В. П. Новосьолов, О. П. Огарков, В. А. Ойзенхіт, Н. В. Павлова, Г. А. Пашинян, М. В. Радченко, О. В. Родін,

А. Н. Савицька, І. А. Сенюта, С. Г. Стеценко, М. С. Таганцев, Є. В. Фесенко, С. А. Химченко, Г. В. Чеботарьова, О. В. Червоних, М. Д. Шаргородський, А. Н. Язухін та ін.

Незважаючи на те, що праці згаданих учених мають значну наукову і практичну цінність, чимало питань, пов'язаних з ознаками складу злочину, передбаченого ст. 139 КК України, залишились дискусійними, а окремі недостатньо чи взагалі не дослідженими. Таким чином, дискусійні питання щодо застосування положень закону про кримінальну відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником поки що не мають однозначного вирішення, що впливає і на стан правозастосовної практики.

Необхідність підвищення ефективності норм кримінального законодавства України про відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником є безсумнівною.

Мета монографії полягає у комплексному та системному розробленні питань кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником, а також формування на цій основі пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення законодавства та доктринальних положень кримінального права, спрямованих на підвищення ефективності правозастосовної діяльності в даній сфері.

У цій монографії сформовано пропозиції щодо ефективності кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником. Монографію можна використовувати у роботі слідчих правоохоронних органів, інших суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють правоохоронну діяльність, ученим і аспірантами які здійснюють дослідження вказаного напрямку, а також зацікавленим особам, що приділяють увагу кримінальному праву.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником

Реформування галузі охорони здоров'я, яка набуває значного поширення, має на меті ефективне використання соціальної функції держави – забезпечення оптимального рівня здоров'я населення та його покращення [171]. Належне і якісне виконання медичними працівниками своїх професійних обов'язків є вимогою та необхідністю як окремих громадян, які зіштовхнулися з питаннями щодо лікування, так і суспільства загалом. Невиконання або неналежне виконання свої професійних обов'язків не лише посягає на такі соціальні цінності, як життя та здоров'я особи, а й порушує конституційні права громадян України на медичну допомогу [22, с. 270].

Саме тому сучасні ринкові умови господарювання мають створити внутрішні стимули для якісної та ефективної

діяльності медичних працівників. Але, на жаль, за відсутності моральної та матеріальної мотивації медичної діяльності, недостатньої компенсації за працю в небезпечних і шкідливих умовах праці, правового та соціального захисту медичних працівників, медична професія, попри її соціальну важливість, поступово втрачає свою природну значущість у житті суспільства [171, с. 3].

Дослідження будь-якого питання потребує аналізу попередніх наукових праць, які тією чи іншою мірою його стосуються. КК 2001 р., порівняно з попереднім КК УРСР 1960 р., є якісно новим нормативно-правовим актом як за формою, так і за змістом, адже він закріпив охорону надбань незалежної України, урахував ідеї демократизму, гуманізму та економії кримінальної репресії, втілює вимоги міжнародного права, відобразив дух нової суспільної філософії тощо [217, с. 52].

Необхідною передумовою дослідження кримінальної відповідальності за ненадання допомоги хворому медичним працівником є визначення теоретико-методологічних засад його проведення. Теоретичною основою цього дослідження є загальнотеоретичні положення науки кримінального права та медицини, а також наукові праці дослідників у сфері кримінальної відповідальності за злочини, що вчиняються медичними працівниками як в Україні так і в зарубіжних країнах.

Належний стан забезпечення ефективної охорони життя та здоров'я особи від злочинних посягань у сфері медичної діяльності є актуальним для України, структура злочинності якої означена високим рівнем насильницьких злочинів. Саме тому особлива увага під час створення ефективної правової охорони життя та здоров'я особи належить закону про кримінальну відповідальність. Розділ II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я особи» містить

низку норм, які забезпечують захист життя та здоров'я особи у зв'язку з професійною діяльністю медичних працівників – це діяння, передбачені ст. 131, 132, 134, 139–145 КК України. Водночас проблема кримінальної відповідальності медичних працівників за професійні злочини, з огляду на багатогранність і специфічність професійної діяльності, а також бланкетність норм, є однією із найскладніших і доволі актуальною вже протягом значного періоду часу.

На жаль, у сучасній юридичній літературі не належним чином висвітлено аспекти кримінальної відповідальності медичних працівників за злочини, які вони вчиняють у професійній сфері, зокрема за злочин, передбачений ст. 139 КК України.

Однак частково проблемам охорони життя та здоров'я особи під час надання їй медичної допомоги та відповідальності за її ненадання присвячено праці таких знаних фахівців-правознавців, як В. І. Акопов, Н. П. Аржанов, В. П. Новосьолов, О. П. Огарков, С. М. Левенсон (1888), М. С. Таганцев (1902), І. Г. Щегловитов (1902), В. І. Ширяєв (1903), С. М. Трегубов (1904), С. П. Мокринський (1914), М. Д. Шаргородський (1948, 1970), В. Г. Макашвілі (1957), І. Ф. Крилов (1972), Ф. Ю. Бердичевський (1966), М. С. Малєїн (1975, 1985), В. А. Ойзенхіт (1976), А. Н. Савицька (1982, 1984), В. О. Глушков (1983, 1990), А. Н. Язухін (1986), М. І. Ковальов (1987), В. К. Кудрявцев (1987), С. А. Химченко (1990), М. М. Малєїна (1984, 1985), Ю. О. Красіков (1999), О. А. Мохов (2002, 2004).

Основними питаннями, які розглядали автори в цих працях, були критерії правомірності або неправомірності діяння медичних працівників, які в безпосередньому чи опосередкованому причиновому зв'язку спричинили наслідки для життя та здоров'я особи. Причому більшість досліджень були

написані відповідно до чинного на той час законодавства, яке вже втратило свою юридичну силу.

Також недостатньо цю кримінально-правову заборону досліджено і в наукових статтях, підручниках та монографіях сучасної української правової науки. Переважна більшість наукових публікацій вітчизняних науковців, як і їх попередників та зарубіжних колег, присвячена кримінально-правовій характеристиці окремих злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених медичними працівниками.

Зокрема, особливості кримінальної відповідальності за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, незаконну торгівлю органами або тканинами людини, насильницьке донорство досліджено С. В. Гринчак, О. В. Сапроновим, Г. В. Чеботарьовою [63; 218; 292]. Особливості кримінальної відповідальності медичних працівників за незаконне розголошення лікарської або медичної таємниці досліджували Д. С. Азаров, О. М. Алієва, А. О. Байда, Л. О. Карпенко, І. Я. Сенюта [1; 3; 9; 93].

Особливості криміналізації та кримінально-правової характеристики незаконного проведення дослідів над людиною детально проаналізовано В. О. Єгоровою [77]. Характеристику медичного працівника як спеціального суб'єкта злочину представлено в дослідженні Т. Ю. Тарасевич [244]. Ґрунтовний аналіз кримінальної відповідальності медичних працівників за злочини проти життя та здоров'я особи здійснила спочатку 2013 р. в дисертації [11], а потім 2017 року в монографії В. В. Балабко[10].

Зокрема, авторка висвітлила питання кримінальної відповідальності медичних працівників за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи, розкрила генезис, сучасний стан, зарубіжний і міжнародний досвід кримінальної